

MANEVİ DESTEK UYGULAYICILARININ MANEVİ DESTEK HİZMETLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Metin ERDEM*
Bedrettin KESGİN**

Geliş Tarihi: 22.11.2017 Revize Tarihi: 16.12.2017 Kabul Tarihi: 25.12.2017

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de manevi destek hizmet alanında çalışan uygulayıcıların, manevi destek hizmetlerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Uygulayıcıların yaklaşımları altı tema altında toplanmıştır. Araştırmanın teorik kısmında sosyal hizmet ve manevi destek hizmetleri arasındaki ilişkiler ele alınmış, uygulama kısmında görüşme yoluyla elde edilen bilgiler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Toplamda beş kişi ile görüşülmüş ve görüşmede yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Alanda yapılan görüşmelerde uygulayıcılar, manevi destek hizmetinin gerekliliğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla uygulayıcıların kurumlarda göreve başlamadan önce manevi destek hizmetleri eğitimlerinden geçirilmesi gerekliliğine yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden ölçüt örneklem yöntemi, veri elde etmek için ise görüşme ve tarama teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, Din, Manevi Destek, Manevi Destek Uygulayıcıları

SPIRITUAL PRACTITIONERS’ VIEWS ON SPIRITUAL SUPPORT SERVICES

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate thoughts of social workers who are working at spiritual support services are in Turkey about spiritual support services. These thoughts were summarized under six themes. In the theoretical part of the study, social work and spiritual support services were handled, in the implementation part of the study, data collected with interview was investigated using descriptive analysis. Interview was conducted with 5 persons in total and semi structured forms were used. Persons who are working in the area stated the necessity of spiritual support services. Therefore, it was concluded that workers should be educated about spiritual support services before engaging in this area. In the study, criterion sampling method which is one of qualitative research method was used, interview and scanning method were used in order to collect data.

Key Words: Spirituality, Religion, Spiritual Support, Spiritual Practitioners

* Araştırma Görevlisi, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, metin.erdem.21@gmail.com

** Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, bedretink@gmail.com

GİRİŞ

1950’li yıllardan itibaren sosyal bilimlerde yaşanan paradigma değişimiyle beraber metafizik/manevi olgusu sosyal bilimlerin konusu haline gelmiştir. Yaşanan bu değişim ile birlikte, bireylerin yaşadığı sorunlara tek başına modern bilimin çözüm üretmediği görülmüş ve modern bilimin sorunlar karşısında çaresiz kaldığı durumların da olduğu bilinmektedir.¹ Dolayısıyla sosyal bilimlerde sorunları çözüme noktasında alternatif çözümler aranmaya başlanmıştır.

Sosyal hizmet biliminde de benzer paradigma değişimi yaşanmaya başlanmıştır. Değişen paradigma ile birlikte sosyal hizmette, sorunları çözmeye yönelik olarak, bireylerin metafizik/manevi duygusuna yönelmeye başlandığı görülmüştür. Bu yeni sorun çözüme şeklinin, müracaatçılardan olumlu tepkilerin gelmesiyle birlikte, sosyal hizmetin ayrılmaz bir parçası haline geldiği söylenebilir.

Bu çalışmada son dönemlerde, sosyal hizmette gelişen manevi destek hizmetlerinin, bireyi rehabilite etme noktasında önemli bir yer tuttuğunun iddiasındadır. Ayrıca bu çalışma, sorunu olan bireylerin manevi destek hizmetleri yaklaşımı ile sağlıklı birer birey haline getirilerek, toplumsallaşabileceğinin tartışmasını içermektedir.

1. DİN- MANEVİYAT İLİŞKİSİ

Din ve maneviyat denildiğinde kişilerin zihninde benzer anlamlar belirmektedir. Gerçekte ise dinin ve maneviyatın birbirinden farklı anlamları bulunmaktadır. Yani, din ve maneviyat kavramları her ne kadar birbirinin yerine kullanılsa da bu iki kavramın ilişkisi tartışma konusudur (Tuncay, 2007: 15). Son dönemlerde sosyal bilimlerde bu iki kavramın anlamlarındaki ayrışma belirgin bir hale gelmiştir.

Din (religion) kavramının, etimolojik olarak ele alındığında Latince “religare” sözcüğünden geldiği görülmektedir. “Bağlamak” anlamına gelen “religare” kavramından kasıt ise Tanrıya olan bağlılıktır (Kartopu, 2009: 7-8). Eski Yunancada ise din (religion) kavramı “thrioheya/triskevi” kelimelerin anlamına denk gelmektedir. Bu kelimeler ise korku ile karışık saygı anlamlarına gelmektedir. Ayrıca Oxford sözlükte din kavramı, insanüstü güçlere inanmak ve bu varlıklara ibadet etmek anlamlarına gelmektedir (Oxford Dictionary, 2016). Din (religion) kavramı bu bağlamda değerlendirildiğinde merkezinde dıșsal bir güç olan “Tanrı” olgusunun olduğu anlaşılmaktadır. Maneviyat kavramında ise bundan farklı olarak merkezde “Tanrı” olgusu bulunmamaktadır. Tanrı’nın yerine bizatihi insanların “kişisel deneyimleri” ve “duyguları” bulunmaktadır.

Maneviyat (spirituality) kavramı ise, köken olarak “ruh” ya da “manevi” (spirit) gibi kelimelerden gelmektedir. Ruh kelimesi de her dilde mevcut olan bir kavramdır (Mathews, 2009: 4). Antik Yunan dilinde ruhun karşılığı “Pneuma” diye

¹ Plumb (2001)’in yaptığı çalışmaya göre, manevi destek hizmetlerinin zihinsel sağlığı %91, fiziksel sağlığı %84 ve toplum sağlığını da %89 oranında pozitif yönde etkilemektedir (Plumb, 2001: 11). AAFP (American Academy of Family Physicians)’ın doktorlara yaptığı bir çalışma da bunu destekler niteliktedir. Bu çalışmada doktorların %99’u manevi desteğin iyileşmeyi teşvik ettiğini, %75’i ise başkalarının hastaya ettiği duaların kişiyi olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir (Waring, 2000: 23). Tüm bu çalışmalar manevi desteğin ihtiyaç olduğunu ve önemini göstermektedir.

bilinirdi. Bu kavram nefes, ruh, anlamına gelmektedir. Ayrıca Antik Yunan döneminde beden, in, ruh ve kalp birbirine bağlı bir bütün olarak ele alınmıştır İbrani dilinde ruhun kelime karşılığı olan “ruah”, nefes ve insanların ruhunun tohumu anlamlarına gelmektedir. Bunlarla birlikte Latince “spiritus” kavramı kullanılır. Spiritus kavramı nefes, insan ruhu ve direnç anlamlarına gelmektedir (Gilbert, 2006: 11). Maneviyat kavramının Türkçede farklı anlamları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde manevi kavramı “görülmeyen, duygularla sezilebilen, ruhani, tinsel, maddi karşıtı” gibi anlamlara gelmektedir. Maneviyat kavramının da iki farklı anlamı bulunmaktadır. Birincisi “maddi olmayan şey”, ikincisi ise “yürek gücü, moral” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2017: Erişim Tarihi: 2.3.2017). Görüldüğü üzere, ruh kavramı genel olarak müşterek anlamlara sahiptir. Ortak tema, insanın içinde var olan manevi duygunun, diğer duygular ve organlar gibi insanın vazgeçilmez bir parçası olduğu ve insanın zorluklarla mücadele etme gücünü vermesidir (Thayne, 1998: Akt, Hodge, 2005: 77).

Yukarda da ifade edildiği gibi, manevi yat kavramının bilimsel literatürde birçok tanımı bulunmaktadır (Saad ve Mederious, 2012: 128). Genel anlamda bakıldığında manevi yat, kişinin yaşam deneyimleri ve sürecinin amaç, ahlaki iyilik ve anlam anlayışına odaklanması; kişinin kendisi, başkaları, evren ve hakikatle ilişkisi; kişinin aşkınlık duygusuna kapılmasıdır (Canda ve Furman, 2010: 75). Tanımlara bakıldığında aşkınlık duygusu ve özneliğin belirgin olduğu görülmektedir.

Din ve manevi yat kavramlarının belirtilmesinden sonra şu fark açık bir şekilde görülebilmektedir: Din, kolektif ve resmi dinsel bir kuruma bağlı iken, manevi yatta böyle bir durum söz konusu değildir (Linda, vd., 2000: 103). Fakat din ve manevi yat kavramları tamamen birbirinde ayrılmış da değildir. Maneviyat, dini de kendi kapsamına alarak genişlemiştir (McMahon ve Buggs, 2012: 4). Wagler (2007: 136)’a göre, manevi yat kavramı tanımlandığı gibi kullanılmalıdır. Wagler, dini manevi yatın bir boyutu olarak görmektedir. Ona göre manevi yat, kişinin hayata yüklediği anlamdır. Bu anlam bireyin tüm yaşamını kapsadığı gibi en temel inançlarını da içine almaktadır. Ayrıca Wagler manevi yatı, kişiye güç veren “şey” olarak ifade etmiştir. Özdoğan (2010: 189), manevi yatı daha belirgin bir biçimde tanımlamıştır. Ona göre manevi yat, birey ve “aşkın güç” ile bunların kendi aralarındaki kişisel ve özel bir ilişkidir. Din ise kurumsallaşmış ve mekâna sığmış bir etkinlik bütünü olarak ifade edilmektedir.

Dünya genelinde manevi yat ve din birbirinden ayrılmaz kabul edilmekte ve ikisine de aynı anlam verilmektedir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri’nde din ve manevi yat kavramları birbirinden ayrı olarak kullanılmaktadır. Bu ayrım aslında, manevi duygusu olup kendini bir dine tanımlamayan kişiler açısından bakıldığında yararlı görülmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2014: 590).

Bu yaklaşımlardan farklı olarak Hill ve Pargement (2003) din ve manevi yat kavramları arasında yapılan ayrımın gereksiz olduğuna işaret etmektedirler. Manevi duyguların kaynağının aslında tarihsel bir geçmişe sahip olduğunu ve kurumsallaşmış dini deneyimlerden geldiğini ifade etmektedirler. Ayrıca, yapılan ayrım sonucunda manevi kavramının olumlu, din kavramının ise olumsuz bir şekilde tanımlandığı görülmektedir. Hâlbuki her iki kavramın olumlu veya

olumsuz anlamlarının olabileceği düşünölmelidir. Ayrıca birçok insan manevi ve dini duygularını birbirinden ayırmamaktadır. Böylece yapılan ayırım bilimsel çalışmalarda kafa karışıklığına neden olmaktadır (Shafranske ve Sperry, 2007; akt; Ekşi vd., 2016: 15). Aynı şekilde, kişi Tanrı'yla iletişim kurmak veya ona yakınlaşmak amacıyla dinsel bir ritüelde bulunuyorsa bu pratik, manevi olarak tanımlanmaktadır (Richard ve Bergin, 2011: 22).

Bu incelemelere konu olan din kavramı, geleneksel toplumlarda kullanılan din kavramından farklı bir hale gelmiştir. Bu dönemde din ve maneviyat kavramları birbirinden ayrılmış ve son dönemlerde maneviyat kavramı (spirituel) sosyal bilimlerde oldukça çekici ve kullanışlı bir terim olmaya başlamıştır. Ancak bu iki kavramın birbirinden ayrılmasından dolayı bir kavram kargaşası yaşanmıştır. Oysa bu iki terim, yapılarından dolayı çok boyutludur ve tek bir anlama indirgenemez durumdadırlar (Hill vd., 2013: 87). Dolayısıyla din ve maneviyat kavramlarının tartışmalı kavramlar olduğu, ancak genel anlamda maneviyatın dini de kapsayan daha geniş bir şekilde tanımlanmasının sosyal hizmet açısından doğru olduğu söylenebilir.

Şekil 1: Din ve Maneviyat İlişkisi

Kaynak: (Canda, 2010: 77)

2. SOSYAL HİZMET VE MANEVİYAT İLİŞKİSİ

Sosyal hizmet mesleğinin ilk alanları dini örgütlerdir. İlk dönemlerde Amerika'da yürütölen sosyal hizmet çalışmalarının destekleyici kaynağını dini kurumlar oluşturmuştur. Bu geçmişe rağmen sosyal hizmet mesleği süreç içinde sekülerleşmeye başlamıştır (Holland, 1989: 32-33). Fakat bu süreç, 20.yy. ortalarına doğru tersine dönmeye başlamış, 1950'li yıllardan sonra ise sosyal hizmet mesleğinde manevi destek hizmetlerinin gerekliliği üzerine ciddi şekilde tartışmalar yapılmıştır.

Son dönemlerde ilişkinin bu minvalde gelişmesinin, şüphesiz ki birçok nedeni bulunmaktadır. Ama Eck (2002:269), bu durumun en önemli nedeni olarak müracaatçıların çoğunda manevi veya dini duyguların önem arz ettiğini ve bundan dolayı kendilerinin bızatihi manevi destek hizmetlerini istemelerinden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Mevcut verilere bakıldığında, manevi destek hizmetlerinin ruh sağlığını korumada da önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Manevi destek hizmeti gören hastalar, kendilerini ruh sağlığı bakımından daha iyi hissettiklerini ifade etmektedirler (Köylü, 2010). Özellikle manevi destek uygulayıcılarının, müracaatçıların dilini kullanması ve kişinin aşkın gücüyle kurduğu ilişkiyi güçlendirmeye çalışması, sosyal hizmet ve maneviyat ilişkisini daha güçlü bir hale getirmektedir.

Manevi destek hizmetlerinin en önemli işlevi bireyin kendisine, çevresine, topluma, Tanrıya ve doğaya karşı yaşadığı yabancılaşma duygusunu yok etmeğe destek olmak veya onu minimize etmesini sağlamaktır. Sonraki süreçte de bireyin hayatını anlamlı kılmaya çalışmaktır (Seyyar, 2010: 1369). Bu anlamlılık duygusu, özellikle gençler başta olmak üzere, bireye, kendisini ve çevresini tanıtarak kimlik kazandırmaya yardımcı olmaktadır (Atakan, 1989: 39).

Manevi destek hizmetleri, müracaatçıların kendi gerçekliğinin farkına varmasını sağlar. Manevi destek hizmetleri, müracaatçının içinde var olan potansiyeli eyleme dönüştürerek bireyin kendisi ve çevresiyle ahenk içerisinde, huzurlu bir şekilde hayatını idame ettirmesine destek olur (Armaner, 1973: 199). Bu denklemin kurulmasıyla, kişiler diğer varlıklarla (kişi, çevre, doğa ve Tanrı) uzlaşma içinde olur.

Manevi danışmanlık hizmetlerinin diğer bir işlevi ise yol gösterici olmasıdır. Müracaatçıya veya herhangi bir sosyal bireye bütüncül (beden, ruh, zihin ve manevi) bir şekilde yaklaşarak (Schlauch, 1985: 223) benlik bilgisinin duygusal keşfini sağlar. Ayrıca manevi destek hizmetleri birey açısından geçmiş ile şimdi arasında bir köprü işlevi görür. Modern bilim ile metafizik ilişkisini kurarak, kişinin ruhsal olarak kendini iyi hissetmesini sağlar.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olan *görüşme tekniği* kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

İfade edilen bu konu doğrultusunda, sosyal hizmet ve manevi destek hizmetleri üzerine yazılan çalışmalara dayalı betimleyici bir yaklaşım tercih edilmiştir. Bu sebeple mevcut durumu olabildiğince dikkatli tanımlama amaç edinmiştir (Büyüköztürk, 2016: 23). Bu tanımlamaların sınırlarını ortaya çıkarmak için konu ile ilgili kavramlar belirlenerek literatür taraması yapılmıştır. Cooper (2010)'a göre literatür taramasının dört amacı vardır. Bunlar; başkalarının yaptıkları çalışmaları birleştirmek, önceden yapılmış bilimsel çalışmaları tenkit etmek, ilgili literatürle ilişki kurmak ve alandaki temel konuları tartışmaktır. (Creswell, 2014: 28).

Araştırmada, amaçlı örneklem yöntemlerinden olan *ölçüt örneklem* yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla, belirlenen kurumlarda, manevi destek hizmetlerini sunan uygulayıcılardan veri toplanmaya çalışılmıştır. Katılımcı sayısının belirlenmesinde ise verilerin *doğunluğa ulaşması* dikkate alınmıştır. Bu amaçla, elde edilen veriler birbirini tekrarlamaya başladığında veri toplama süreci sonlandırılmıştır (Creswell, 2014: 189). Bu ölçütler doğrultusunda toplam beş kişiden veri toplanmıştır.

Veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen *yarı yapılandırılmış* bir görüşme formudur. Bu görüşme formuna verilen yanıtlar çerçevesinde veri toplanmaya başlanmıştır.

Verilerin analizinde, manevi destek hizmetleri uygulayıcılarına yönelik sorulan sorulardan elde edilen veriler doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Bu temaların analizinde *betimsel analiz* yöntemi kullanılmıştır.

Yapılan betimsel analiz aynı zamanda alanda uzman iki kişi tarafından incelenmiş ve son hali verilmiştir. Uzmanların görüşleri nitel verilerin inandırıcılığını artırmıştır.

4. BULGULAR

Bu başlık altında Bingöl ili sınırlarında bulunan kurumlarda görev yapan manevi destek hizmetleri uygulayıcılarının, manevi destek hizmetlerine ilişkin görüşleri değerlendirilmektedir. Bu çalışma kapsamında beş manevi destek hizmet uygulayıcısıyla görüşülmüştür. Müstear isimlerin kullanıldığı bu çalışmada, uygulayıcılardan iki kişi (Ömer ve Hamza) cezaevinde, bir kişi (İsmail) aile ve dini rehberlik bürosunda, bir kişi (Ayşe) çocuk evlerinde ve bir kişi de (Mehmet) sevgi evlerinde çalışmaktadır. Uygulayıcıların eğitim durumlarına bakıldığında biri doktora (Ömer), ikisi yüksek lisans (Hamza ve İsmail) kalan iki kişinin de (Ayşe ve Mehmet) lisans mezunu oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan görüşme sonucunda, elde edilen verilerle toplam 6 genel tema oluşturulmuştur. Bu genel temalar; Manevi destek hizmetlerine yönelik algı ve anlayışları, manevi destek hizmetlerinin gerekliliği, manevi destek hizmetlerinin etkililiği, hedef kitleye yaklaşım tarzı, manevi destek hizmetlerinin uygulamaları ve uygulayıcıların önerileri şeklindedir. Söz konusu 6 genel temanın alt temaları da bulunmaktadır, ancak her temanın aynı zamanda bir alt teması bulunmamaktadır.

4.1. Manevi Destek Hizmetlerine Yönelik Algı ve Anlayışlar

Bu temanın altında iki alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; tanım ve eğitimin gerekliliği şeklindedir.

4.1.1. Tanım

Manevi destek hizmetleri uygulayıcılarının birçoğu, manevi destek hizmetlerini tanımlarken dini bilgileri esas alarak tanımlama yapmaktadır. Bazıları ise manevi destek hizmetlerini tanımlarken dini de kapsayacak şekilde tanımlamaktadır. Bu ikinci tanımda, sosyal faaliyetler ve kurslar gibi uygulamaların da manevi destek hizmetlerini kapsadığı düşünülmektedir.

Aile ve dini danışmanlıkta çalışan uygulayıcılardan biri, kendilerine sadece fetva kurulu olarak bakılmaktan şikâyetçi olduğunu ifade etmektedir. Bu şikâyetini “*Biz sadece bir fetva kurulu olarak çalışmıyoruz*” diye dile getirmektedir. Oysa, uygulayıcı, manevi destek hizmetlerini fetva kurulunun ötesinde, kişileri doğru yönlendiren bir terapi şeklinde tanımlamaktadır.

“Manevi destek yeni bir terapi şeklidir. Bir insanın sıkıntı yaşadığı zaman nasıl bir yol bulması gerektiğini, birilerinin birilerinden telkin şeklinde vermesi gerekiyorsa, aile ve dini rehberlikte manevi desteği, dini terapiyi İslam’ın ruhuna uygun bir şekilde onlara izah etmeye çalışan, onları yönlendirmeye çalışan, onlara doğruyu, hakikati uygun bir dille anlatmaya çalışan bir kavram olarak tanımlayabiliriz.” (Kişisel Görüşme, İsmail, Aile ve Dini Danışmanlık Bürosu, 2017).

Cezaevinde manevi destek hizmetlerini sunan bireylerden biri, manevi destek hizmetlerini dini de içinde barındıran bir uygulama olarak tanımlamaktadır. Bu

uygulamalar, çeşitli sosyal aktiviteleri kapsayacak şekilde değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bu uygulamalar kişiyi rahatlatan, motive eden faaliyetler bütünü olarak da nitelendirilmektedir.

“Sadece din hizmeti değil tabi, bu arkadaşların (tutuklu ve hükümlü) kendi yeteneklerine göre yönlendirilmesi gerekiyor. Farklı atölyelerin de olması lazım. Mesela bir ebru kursu olsun... İnsan ruhu üzerinde rahatlatıcı özelliği olan ilahi kursu oluşturmak yönünde bizim bir çabamız var. Bu din eğitimidir. Bunun manevi boyutunun da ihmal edilmemesi gerekir. Manevi boyutundan kasıt sadece bilgi verme değil, aynı zamanda bu insanlara bir vicdan kazandırılması, Bir Allah korkusu kazandırılması, bir sempati duygusu kazandırılması lazım.” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Cezaevlerinde seminer veren uygulayıcı, manevi destek hizmetlerini dini hizmetten daha kapsamlı bir şekilde tanımlamakta ve bunun yerine tinsel çalışmaların öne çıkarılması gerektiğini ifade etmektedir. “*Ama şu an bizim verdiğimiz destek sadece dini destekler tarzında... Yani danışanları, müracaatçıları ya da hapisanedekileri sadece dini olarak desteklemeye çalışıyoruz*” (Kişisel Görüşme, Hamza, Cezaevi, 2017). Bu ifadelerle uygulayıcı, alanda yapılan uygulamalarla sadece dini hizmet yapıldığını ifade etmiştir.

Manevi destek literatüründe tanıma bakıldığında, daha önce de ifade edildiği gibi manevi destek hizmetleri uygulamalarının, dini uygulamalarla sınırlı olmadığı görülmektedir. Dini uygulamaların yanı sıra bireylerin motivasyonunu güçlendirecek diğer uygulamaları da kapsadığı bilinmektedir.

4.1.2. Eğitimin Gerekliliği

Uygulayıcılarla yapılan görüşmede, katılımcıların tamamı, manevi destek hizmet uygulayıcılarının göreve başlamadan önce gerekli eğitimleri almalarının gerekliliği yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Uygulayıcılardan biri, eğitim alınmasının temel sebebi olarak; eğitim alınmadığı takdirde duruma müdahalenin yetersiz kalacağı ve mevcut sorunların çözümünde istenilen faydanın sağlanamayacağını belirtmektedir.

“Eğitimin kesinlikle alınması gerekiyor. Çünkü insanlarla nasıl konuşacağımız veya onların dertlerini dinlediğimiz zaman nasıl müdahale edeceğimizi, onlarla ne şekilde baş edebileceğimizi öğrenmemiz gerekiyor. Tabii burada eğitim olmazsa olmaz. Ancak yine de eksik kalıyor. İşte bu eksiklik olduğu zaman sadece fetva konusunda biraz daha ön plana çıkmış oluyoruz.” (Kişisel Görüşme, İsmail, Aile ve Dini Rehberlik Bürosu, 2017).

Başka bir uygulayıcı da göreve başlamadan önce aldığı eğitimin faydalarından bahsetmiştir. Görev öncesi eğitimin dezavantajlı gruplara yönelik olması ve bunun eğitim ile gerçekleştirilebileceğini şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Şimdi bir formasyonun olması gerekiyor. Birincisi oradaki mahkûmlar çok özel bireyler, yani hepsi toplum içerisinde suçlu olarak nitelenen, problemleri olan, sorun yaşamış olan insanlardır. Bunlara sıradan bir bireye hitap ettiğiniz tarzda hitap edemezsiniz. Yani suçlularla nasıl konuşulacak, yaşlılarla nasıl konuşulacak ya da hastalarla nasıl konuşulacak, nelere dikkat edilmesi lazım, bununla ilgili eğitimlerin alınması gerektiğini düşünüyorum. Zaten manevi danışmanlık eğitimleri az çok veriliyor. Bunlar alındıktan sonra temel düzeyde yapılabilecek seviyeye gelinir diye düşünüyorum.” (Kişisel Görüşme, Hamza, Cezaevi, 2017).

Manevi destek hizmetleri üzerine yapılan birçok çalışmada, görev öncesi eğitimin zorunluluğundan bahsedilmiştir. Bu eğitimlerdeki amaç ise uygulayıcının yaptığı çalışmalarda istenilen faydanın sağlanmasıdır. Uygulayıcının, dezavantaj grubundaki bireylerle aynı dili konuşması, onların hislerini ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlamalarını sağlamaktadır.

4.2. Manevi Destek Hizmetlerinin Gerekliği

Bu tema, dezavantajlı gruplara yönelik yapılan çalışmaların kapsamına manevi destek hizmetlerinin dâhil edilmesi ve bu dâhilin gerekliliği üzerinedir. Uygulayıcılarla yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların tamamı tarafından kurumlarda manevi destek hizmetlerinin gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Cezaevinde vaiz olan, aynı zamanda ilahiyatta doktora yapan uygulayıcılardan biri, manevi destek hizmetlerinin, müracaatçılardan gelen dönüt doğrultusunda cezaevlerinde de olması gerektiğini şu cümlelerle belirtmiştir:

“Mahkûmlar bize, “Burada sizin varlığınız bize nefes aldırıyor” diyorlar. Bunu hem kendileri söylüyorlar hem de biz bunu gözlemliyoruz. Hapis içerisine girdiğimiz zaman bazen bazı koşullar var çok kalabalık, en az 20 kişilik. Hiç namaz kılmayan, diyelim ki ondan sonra oruç tutmayanlarla biz oturup çok rahat bir şekilde sohbet ediyoruz. Oraya gittiğin zaman sevinçle gelip seni karşılıyorlar, gelip oturuyorlar. Biz bu hizmetten memnun olduklarını müşahede ediyoruz. Bunu kendileri de itiraf ediyorlar. Biraz araya zaman girince “ya hocam nerede kaldınız falan, niye gelmiyorsunuz” diye sitem ediyorlar.” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Ayrıca uygulayıcı, toplumun şu anki yaşadığı sorunların temel sebeplerinden birinin manevi destek hizmetlerinin eksikliğinden kaynaklandığını ve bu ihtiyacın giderildiği takdirde toplumun şu anda yaşadığı sorunların büyük bir kısmını yaşamayacağını iddia etmiştir. Ömer, cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin manevi destek hizmetlerinden memnun olduklarını belirtmiştir. Bu memnuniyetin cezaevinde bulunanlar tarafından ifade edildiğini söylemiştir. Ona göre, bu memnuniyet bile tek başına manevi desteğin gerekliliğinin belirtisidir. Ayrıca Ömer, tutuklu ve hükümlülerin cezaevinde bulunmasının önemli bir nedeni olarak mahkûmların manevi yönlerinin eksikliği üzerinde durmaktadır. Suçluların, önceki dönemlerde manevi destek almaları halinde bu suçların en azından bir kısmını işlemeyeceklerini öngörmektedir.

Cezaevinde, Adalet Bakanlığıyla yapılan protokol kapsamında tutuklu ve hükümlülere seminer veren uygulayıcılardan biri, seminer boyunca yaptığı gözlemlere dayanarak manevi destek hizmetlerinin gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum, çünkü mahkûmlar içeriye girdikten sonra özellikle bu tür destekler de olmadığı sürece çok fazla sorun yaşayacaklardır. Yani diğerleri ile görüşmelerimizde gelmemiş olan kişilerle test yapmadığımız için en azından kendi gözlemlediğim kadarıyla eğer bu tür destek hizmetleri olmazsa çok daha farklı psikolojik sorunlar yaşayacaklardır.” (Kişisel Görüşme, Hamza, Cezaevi, 2017).

Uygulayıcı, elinde bilimsel bir veri olmamasına rağmen, manevi destek hizmetlerinin sorunlarını minimize edebileceğini ifade etmiştir.

4.3. Manevi Destek Hizmetlerinin Etkililiği

Bu başlık altında manevi destek hizmetlerinin, bu hizmetleri alan kişiler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu hizmetlerin sonucunda, hizmete başvuranların hayatlarında ne tür bir etki ve değişim yaşandığı üzerinde durulmuştur.

Bazı uygulayıcılar, müracaatçılardan gelen “memnuniyet” duygularını esas alarak hedef kitlesi üzerinden manevi destek hizmetlerinin etkililiğini dile getirmiştir.

“Ailevi olarak şu sıkıntıları gördüm. Yani “Yeterince bir din hizmeti alamadım. Bir manevi eğitim alamadım bu nedenlerden ötürü elimden tutan olmadı, olsaydı buraya düşmezdim” diyorlar. “Ya Allah sizden razı olsun sizin buraya gelmeniz hem bize moral oluyor hem yanlışlarımızı görme imkânı sunuyor” diyorlar. Verdiğiniz bu manevi hizmetlerden çok memnun olduğunuzu kendilerine çekidüzen verdiğini, inşallah buradan ayrıldıktan sonra, daha temiz daha güzel bir hayat kurmaya çalışacaklarını söylüyorlar. “Dışarıdayken çok kirli bir hayatımız vardı. Belalarla musibetlerle iç içe. Hep başımız beladaydı. Ama Allah bana rahmet etti. Beni buraya attı” diyorlar. “Ben burada tövbemi ettim, namaz kılmaya başladım Kur’an okumayı öğrendim, yapmış olduğum hataların farkına vardım ve hatalarımdan gerekli dersleri aldım” diyorlar.” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Cezaevinde yapılan manevi destek hizmetlerinin, tutuklu ve mahkûmların hayatlarını etkilediği görülmektedir. Tutuklu ve mahkûmlar, manevi destek hizmetini almadan önce doğru ve yanlış ayırt edemediklerini ve şu anda burada bulunmalarının temel sebebi olarak, daha önce manevi destek hizmetini almadıklarından kaynaklandığını düşünmektedirler. Hatta bazı mahkûmlar, cezaevinde bulunmaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Cezaevi süresince manevi destek hizmetleri sayesinde temizlendiklerini düşünmektedirler.

Hamza, manevi destek hizmetlerin etkililiğini şu örnek üzerinden ifade etmektedir;

“Mesela en son bir görüşmemde yaşlı bir adam herhalde müebbet değildi az bir süresi kalmıştı ama bir seneye kadar süresi vardı. Ama ben anlattıktan sonra kendi söyledi. İşte “ben buradayken isyan ediyordum durumumdan dolayı ama şimdi sizin bu anlattıklarınızdan dolayı hapisanede olmak aslında benim için bir avantajmış ve isyan etmemem gerektiğinin farkındayım, daha olumlu bakıyorum” diyerek mahpuslardan doğrudan yanıtlar alıyoruz.” (Kişisel Görüşme, Hamza, Cezaevi, 2017).

“...Onu getirdim, yani oturdum günlük ona Elif-Ba ders veriyorum. Hem maddi hem manevi anlamda ne gerekiyorsa yardımcı olmaya çalıştım. İlk geldiği zaman mesela uzak duruyordu. Şu anda yanaşiyor bana, hiç ayrılmak istemiyor. Yani çocuk böyle bir nevi haz duyuyor, böyle bir rahatlık duyuyor, bir ferahlık duyuyor.” (Kişisel Görüşme, Mehmet, Sevgi Evleri, 2017).

Sevgi evlerinde manevi destek hizmetlerini sunan uygulayıcı, bu çalışmalarını manevi destek hizmetlerinin bir boyutu olan dini ritüeller perspektifinde ele almıştır. Bu uygulamaların, bireyi sorunlarından uzaklaştırarak rahatlattığını dile getirmiştir.

4.4. Hedef Kitleye Yaklaşım Tarzı

Manevi destek hizmetleri uygulayıcılarının yaklaşım tarzına bakıldığında, ilk etapta kişiyle doğru bir iletişim kurmak amaçlanmaktadır. Bu nedenle kişilerle iletişim kurarken kişi merkezli değil, sorunu yok etme merkezli bir yöntemin kullanıldığı görülmektedir. Sorun yaşayan kişiler, hiçbir şekilde suçlanmaz, ayıplanmaz. Manevi destek uygulayıcılarının, kişiye rahatsızlık veren sorunun temel nedenlerini yok etmeye çalıştığı görülmektedir.

Manevi destek hizmetlerini sunan bireylerden biri, müracaatçılara (hükümlü ve tutuklu) yaklaşım tarzını “*nabza göre şerbet*” şeklinde tanımlamıştır. Uygulayıcı, istenilen sonuçlara ulaşmak için, iletişim kurmadan önce kendilerini hedef kitleye kabul ettirmeye çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca, iletişim kurarken hükümlü ve tutukluların kendine özgü hassasiyetleri olduğu için yaklaşım tarzının da ona göre kurulması gerektiğini ifade etmektedir.

“Biz onlarla tabi öncelikli olarak iyi bir iletişim içerisine giriyoruz. Çeşit çeşit insan var, her türlü suça bulaşmış olduğu için yani çok hassas duygulara sahip... Dolayısıyla nabza göre şerbet vermek lazım. İnsanlara kendimizi sevdirmemiz ve kabul ettirmemiz lazım. Onların dilini bilmeniz gerekiyor ve bu tür yanlışların insan fitratında var olduğunu hatayı yapmanın yanlış olmadığını, aksine yanlış olanın yanlışlarda ısrar etmenin, bu yanlışlardan ders almamanın yanlış olduğunu öncelikli bunu söylüyoruz.” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Uygulayıcılardan bazıları, çocuk evlerinde kalan çocuklarla iletişim kurarken onlara bir hoca gibi davranmaktan çok, bir arkadaş gibi davranıldığını ve bunun iletişimi kurmada daha iyi bir yöntem olduğunu ifade etmektedir.

“Biz ne yapıyoruz? O zaman diyoruz ki biz zaten vaaza gelmedik, vaazi camide teyzelere anlatıyoruz. Onlara, “burada amacım bu değil” diyorum, oturuyoruz muhabbet ediyoruz. Hiçbir zaman kâğıtla gidemeyiz oraya veya elimde bir notla... Genelde etkinlik yaparız, bire bir ilgilenip onlarla özel muhabbetler, özel iletişimlere geçerek sorunları nasıl çözmesi gerektiği konusunda muhabbet ediyoruz onlar da açılıyorlar.” (Kişisel Görüşme, Ayşe, Çocuk Evleri, 2017).

Sevgi evlerinde çalışan uygulayıcı, çocuklara sorun odaklı yaklaşıldığını belirtmektedir. Çocuklarda sorun yaratan davranış veya duygulara karşı kişileri teskin edici bir yöntemin kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla cezaevi uygulayıcısı, yaklaşım tarzının onları güçlendirmeye yönelik olduğunu belirtmiştir.

4.5. Manevi Destek Hizmetlerinin Uygulamaları

Bu temanın iki alt başlığı bulunmaktadır. Bunlar, manevi destek uygulamaları ve dini uygulamalardır.

Manevi destek uygulamalarına bakıldığında, iki farklı boyutu olduğu görülmektedir. Bunlardan biri, bireyin manevi duyguları dikkate alınarak yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalarda kişinin aşkın duygusuna hitap edilerek onu rahatlatmak, teskin etmek, amaç-anlam kazandırmak gibi uygulamalar hedeflenmektedir. Diğer boyut ise, kişilere dini rehberlik uygulamalarıdır. Bu uygulamalarda da din konusunda doğru bilgilendirme, dini ritüeller ve sorular gibi konulara yönelik yapılan çalışmalar uygulanmaktadır.

4.5.1. Manevi Destek Uygulamaları

Aile ve dini danışmanlık bürosunda hizmet veren uygulayıcılardan biri, kurumda verilen manevi destek hizmetlerinin üç biçimde olduğunu ifade etmiştir:

“Şimdi bizim ihtiyaç sahiplerine manevi destek yapmak amacıyla üç şekilde onlarla irtibat kuruyoruz. Birincisi yüz yüze; sıkıntısı olan işte büromuza gelerek bire bir bize danışarak sorunlarını bildiriyorlar. Yaptığımız görüşme gizlilik çerçevesi içerisinde onlara manevi destek ve rehberlik yapmaktır. Bu da genellikle boşanma sürecinde olan insanların başvurduğu bir yöntemdir. İkincisi; telefonlarla bu sorular soruluyor bunlara cevap vererek onları yönlendirerek uygulama yapmaktayız. Üçüncüsü ise e-mail veya internet, sosyal ağ üzerinden bize ulaşanlara rehberlik yapmaya çalışıyoruz.

Bunun dışında söylemiş olduğumuz çocuk evlerine, sevgi evlerine giderek onları ziyaret ediyoruz. Ayrıca bunlarla birlikte aile ziyaretlerimiz oluyor. Halka ulaşma açısından yıl içerisinde seminerler, konferanslar gerçekleştiriyoruz... Kimi zaman köylere kadar giderek bu seminerleri yürüterek yapıyoruz.” (Kişisel Görüşme, İsmail, Aile ve Dini Rehberlik Bürosu, 2017).

Ayrıca İsmail Bey, Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına başvuranların daha çok boşanma olayları nedeniyle bunu yaptıklarını ifade etmektedir.

Cezaevinde görevli bulunan uygulayıcılardan bazıları, cezaevinde yapılan uygulamaları şöyle değerlendiriyor:

“Denetimli serbestlik müdürlüğü, uygulayıcıları ayın bir günü müftülükten bizi davet ediyor hocam buyurun gelin işte bu arkadaşlara sabrı anlatın veya bu arkadaşlara helal kazancı anlatın diyor. Bu arkadaşlara helal haramı anlatın. Bu konular ile ilgili de diyanetin il müftülüklerinin çalışmaları var her ilde. Bunun dışında dediğim gibi kitap okuma ceza evlerinde özellikle arkadaşlara kitap tavsiye ediyoruz.” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Çocuk evlerinde manevi destek hizmeti sunan bazı uygulayıcılar, bu hizmet kapsamında çocuklarla oyun oynanmasının, dışarıda beraber yemek yemenin, manevi destek hizmetleri kapsamında yapıldığını ve bu tür faaliyetlerin de bireyi güçlendirdiğini ifade etmiştir.

“Oyun zaten etkinliklerimiz, ders biter bitmez hocam bu hafta oyun var mı, hangi oyun oynayacağız diye soruyorlar... Genelde diğer arkadaşlarda da öyle oluyor çünkü ilk önce bazen gideriz birlikte yemek yeriz birlikte alıp götürürüz hadi arayalım bugün şunu getiriyorum diyorum bu durumlar hoşlarına gidiyor.” (Kişisel Görüşme, Ayşe, Çocuk Evleri, 2017).

Adalet Bakanlığı ve dini özelliği olan bir vakfın yaptığı protokol kapsamında cezaevinde seminer verdiği belirten uygulayıcı, bu uygulama kapsamındaki amacının tutuklu ve hükümlülere destek vermek olduğunu belirtmiştir. Tutuklu ve hükümlülere yönelik yapılan seminerlerin konularını özenli bir şekilde seçtiğini ve bundaki amacının ise kişilerin cezaevi süresi boyunca hükümlülük halini daha rahat bir şekilde geçirmesini sağlamak olduğunu vurgulamıştır.

“Hani mahkûmların durumu olsun oradaki cezaevinin durumu olsun sürenin kısıtlı olmasından dolayı çok fazla seminer tarzında yapamıyoruz biraz daha sohbet tarzında oluyor. Bireysel gidip geliyoruz böyle ona da direkt seminer diyemeyiz aslında buna biraz daha destek verme amacıyla gidip geliyoruz... Mesela gıybet etmemeleri yalan konuşmalarını birbirlerine düşmanlık etmemeleri gibi noktalarda yani biraz daha tinsel boyutuyla aslında manevi boyuta da kaçıyor sadece dini boyutu değil ahlaki boyutlarıyla da konuşuyoruz.” (Kişisel Görüşme, Hamza, Cezaevi, 2017).

4.5.2. Dini Uygulamalar

Sevgi evlerinde manevi destek hizmetleri sunan uygulayıcılardan bazıları, bu hizmetler kapsamında sevgi evlerinde bulunan çocuklara ibadet, ahlak, örnek hayatlardan bahsetmektedirler. Bunun yanı sıra çocukları dini konferanslara ve dini gecelere götürdüklerini de belirtmektedirler. Bu uygulamaların çocuklar üzerinde etkili olduğunu ve onları motive ettiğini söylemektedirler.

“Bu konferans ve çalıştaylara katılıyorum. Bazen dini konferanslar olur, halk eğitimde dini konferanslar veriliyor, özel ve kutlu doğum haftasıyla ilgili çocuklarımızı toplayıp götürüyoruz, tabi hepsi gelmez. Çocuk bunlarla motive oluyor, hoşlarına gidiyor. Mübarek gün ve gecelerde çocukları camilere götürüp gezdiriyoruz” (Kişisel Görüşme, Mehmet, Sevgi Evleri, 2017).

Benzer ifadeleri kullanan cezaevi vaizi, manevi destek hizmetleri kapsamında cezaevinde verilen hizmetleri şu şekilde dile getirmektedir:

“Özellikle kapalı cezaevlerinde verdiğimiz hizmet şu şekilde: Kuranı Kerim dersi almak isteyenleri biz önceden ilan ediyoruz, bir duyuruda bulunuyoruz. Manevi değerlerin tanıtımı yapılıyor. Onlarla ilgili de yarışmalar yapılıyor. Ayrıca bu sene Kutlu Doğum programı yaptık. Düzenli olarak “Kutlu Doğum” programı yapıyoruz. Onun dışında kandil gecelerinde kandil programları yapıyoruz” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Cezaevlerinde bu tür dini uygulamaların etkisi yadsınamaz bir gerçekliğe sahiptir. Cezaevi süresince tutuklu ve hükümlüler için affedilme duygularına çokça ihtiyaç duydukları düşünülmektedir. Bu doğrultuda ele alındığında, tutuklu ve hükümlülerin cezaevi süresince aşkın duygular/Tanrı ile kurduğu ilişki onları motive etmektedir.

4.6. Uygulayıcıların Önerileri

Uygulayıcıların önerileri genel teması içerisinde iki alt tema bulunmaktadır. Bunlar: Eğitim ve hukuki boyuttur.

4.6.1. Eğitim

Bu tema altında uygulayıcıların, manevi destek hizmetleri konusunda önerileri ele alınmıştır. Uygulayıcılar, uygulama esnasında mekân, hukuk, eğitim vb. konularda eksik gördükleri konuları ifade etmişlerdir.

Bazı uygulayıcılar, kurumda çalışan uygulayıcıların mutlaka göreve başlamadan önce belli bir eğitim almaları gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu eğitimin sadece din eğitimiyle sınırlı kalmaması gerektiğini aynı zamanda sorun yaşayan bireyleri anlamaya yönelik eğitimlerin de olması gerektiğini vurgulamışlardır.

“Aile ve din rehberlik bürosunda çalışan bir insanın kesinlikle ciddi bir eğitimden geçmesi gerekmektedir. Tabi bu aile içi iletişimle alakalı, ondan sonra psikoloji, ve sosyoloji gibi birçok alanda eğitim alınması gerekiyor ki bunun da kurum içerisinde yapılması gerekiyor.” (Kişisel Görüşme, İsmail, Aile ve Dini Rehberlik Bürosu, 2017).

Dolayısıyla, uygulayıcıların, insanların sorunlarını, bireyi, toplumu anlamaya yönelik söz konusu bilim dallarından (sosyoloji ve psikoloji vb.) yararlanılması gerektiği vurgulanmıştır. Sadece bu tür eğitimlerle istenilen sonuçlara ulaşabileceği ifade edilmiştir.

Bu yaklaşıma benzer ifadeleri dile getiren farklı uygulayıcılar, özellikle kurumda (çocuk evleri) çalışan kişilerin çocuklara rol model olmaları gerektiğini ve bunun için de eğitim almaları gerektiğini dile getirmiştir.

“Yani... O ablaların da çok iyi bir eğitim almış olmaları lazım eksiklerimiz o biraz.” (Kişisel Görüşme, Ayşe, Çocuk Evleri, 2017).

Eğitimin gerekliliği konusunda benzer ifadeleri kullanan diğer uygulayıcılar, eğitimin yanı sıra manevi destek hizmetlerinin sadece Diyanet İşleri Başkanlığının görevi olmadığını, bu hizmet için tüm kurumların koordineli bir şekilde seferber olması gerektiğini ifade etmiştir.

“Daha iyi olabilmesi için kurumların işbirliği yapmaları gerekir. Cezaevi idaresinin de oradaki bütün personelinin de düzenli olarak eğitimden geçirilmesi lazım yani konferanslar onlara yönelik de olması lazım. Üniversitelerin de orada görev alması

gerekir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın da Gençlik Spor ve İl Müdürlüğünün de bütün bu kurumların görevi olması gerekir ” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

4.6.2. Hukuki Boyut

Cezaevinde vaizlik yapan Ömer, cezaevinde yapılan manevi destek hizmetlerini tanımlarken, bu işin “*Dostlar alışverişte görsün*”, yaklaşımıyla yapıldığını belirtmiştir. Bu yaklaşım biçimiyle de ne yazık ki istenen sonuçlara ulaşılamayacağını ifade etmiştir.

“Bazı cezaevleri idarecileri sadece yani mevzuat çerçevesinde işler görülsün, fazla etliye sütlüye karıştırmayalım, resmiyette yürüsün derdinde (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Hukuksal olarak yaşanan sorunları dile getiren uygulayıcı, bu sorunları şu şekilde dile getirmiştir:

“Bizi kısıtlayan temel unsurlardan bir tanesi cezaevi kültürünün olmasıdır. Biz haftada bir gidip gelebiliyoruz, çok fazla konuşma imkânımız hani saatlerce konuşma imkânımız her biriyle maalesef olmuyor. Yani ortamın kısıtlı olması her bir mahkûmla bire bir görüşmenin olmaması bunlar sorun alanları” (Kişisel Görüşme, Hamza, Cezaevi, 2017).

Manevi destek hizmetlerini sunan uygulayıcılardan bazıları, hükümlü ve tutukluların cezaevindeki yaşantısından sonra da hizmetin devamlılığına yönelik çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak, bu uygulamaların olması için hukuksal olarak belli düzenlemelerin yapılması gerektiğini de dile getirmişlerdir.

“Toplum cezaevinden çıkan bir insana cezaevinde tövbe de etse, kendine çeki düzen de verse dışarı çıktığı zaman yine de ona suçlu gözüyle bakıyor. Yani onu kucaklamıyor ve kazanmaya çalışmıyor. Cezaevine girmiş kişi cezaevine girdiği için işini kaybetmiş olabilir ya da bazıları ailelerinden de ayrılıyor. Uzun süre ceza almış o insan dışarı çıktığı zaman o insanın bir takip sistemi ile manevi bir eğitim programına alınması lazım. Hatta diyelim ki yeri yoksa yatılı olarak imkân sunulması lazım. Burada yiyip içmesi lazım eğitim alması lazım ve kendisine asgari ücret düzeyinde bir harçlık verilmesi lazım. Temel ihtiyaçlarının giderilmesi lazım. Kendine bir iş bulana kadar belli bir süre desteğin sağlanması lazım.” (Kişisel Görüşme, Ömer, Cezaevi, 2017).

Sevgi evlerinde çalışan Mehmet, diğer uygulayıcıların aksine, uygulayıcıların manevi destek hizmetlerine daha fazla ağırlık vermeleri gerektiğini dile getirmiştir.

SONUÇ

Yapılan çalışmalarda manevi destek hizmetleri ile bireyin iyi oluşları arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir (Baldacchino ve Draper, 2001; Cascio, 1998; Ekşi, Kaya ve Çiftçi, 2016; Hodge, 2005; Miller ve Thoresen, 2003). Manevi destek hizmetleri ile hastaların iyileşme süreci geliştirilmekte veya iyileşme sürecinde olumlu etkisi olması nedeniyle bu süreç desteklenmektedir. Ayrıca yapılan birçok araştırmada manevi destek hizmetlerinin zihinsel ve fiziksel sağlığı korumada ve iyileştirmede faydalı olduğu görülmektedir (Larimore vd., 2002: 72). Bu tür yararlar arasında; baş etme kararı verme sürecinde bireyi güçlü kılması, sosyal desteği geliştirmesi, kişisel tutarlılık ve bütünlük (Fallot, 2001:112) bulunmaktadır. Buna yönelik sayısız çalışma bulunmaktadır. Manevi destek hizmetleri, kişinin/hastanın manevi duygusunu da kapsayarak bütüncül bir şekilde

kişiyi ele almaktadır. Bu yaklaşım biçimi de müracaatçiyı olumlu anlamda etkilemektedir.

Araştırmada uygulayıcıların manevi destek hizmetlerine yönelik algı ve anlayışları iki farklı başlık altında toplanmıştır: Birinci başlıkta uygulayıcıların, manevi destek hizmetlerinin tanımına iki farklı şekilde yaklaşmaktadır. İlki, manevi destek hizmetlerinin, bir dini hizmet gibi algılanmasıdır. Burada manevi destek hizmetlerinin bilgi kaynağının çoğu, dini bilgilere dayanmaktadır. İkinci gruptaki uygulayıcılar ise manevi destek hizmetlerini tanımlarken din olgusunu da kapsayan bir kavram olarak ele almıştır. Bunlar, sosyal ve eğitim gibi faaliyetleri manevi destek hizmetleri kapsamında ele almışlardır. Son dönem akademik çalışmalara bakıldığında, manevi destek hizmetlerinin ikinci gruptaki uygulayıcılar gibi tanımlandığı görülmektedir (Slay, 2007: 26; Mackinlay, 2004: 76; Karairmak, 2014: 49; McMahon ve Buggs, 2012: 4; Wise, 1951: 12). İkinci başlık ise çoğu uygulayıcının görev öncesi eğitimin gerekli olduğuna dair düşünceleridir. Uygulayıcıların eğitime alınmadığı takdirde müdahalenin yetersiz kalacağına yönelik kaygıları olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun için kurumda çalışan manevi destek uygulayıcılarının görev öncesi eğitim alması gerekmektedir.

Araştırmanın ikinci amacıyla ilgili analiz sonuçları, kurumlarda manevi destek hizmetinin gerekliliğine dairdir. Araştırmaya katılan katılımcıların tamamı, kurumlarda manevi destek hizmetlerinin gerekli olduğuna dair görüş ifade etmiştir. Bazı katılımcılar, gerekliliğin sebebini geri bildirimlerle gelen olumlu tepkilerden kaynaklandığını dile getirmiştir (Eck, 2002: 269). Bazıları ise kurumlarda manevi destek uygulamalarıyla, kişilerin kendilerini iyi hissettiğini belirtmiştir. Ayrıca, sosyal sorunların sebeplerinden biri de zamanında manevi destek hizmetlerinin bireylere sunulmamasıdır. Bu ihtiyaçların geçmiş yıllarda karşılanması halinde bugünkü sorunları yaşamayacaklarına dair fikirler beyan edilmiştir (Tomanbay, 2003: 197; Akbaş, 2014: 98; Needleman vd., 2000; akt. Şirin, 2014: 55).

Araştırmanın üçüncü amacına yönelik analizler, yapılan manevi destek hizmetlerinin etkililiğine dair sonuçlardır. Yapılan görüşmelerde manevi destek hizmetlerinin müracaatçılar üzerinde etkilerinin belirgin olduğu ifade edilmiştir (Lorimorevd, 2002; Fallot, 2001; Waring, 2000). Bazı müracaatçılar için manevi destek hizmetlerinin bir dönüm noktası olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın dördüncü amacına yönelik analizler, hedef kitleye yaklaşım tarzı ile ilgilidir. Uygulayıcıların bireylere yaklaşırken onları suçlayıcı bir ifadeden kaçındıkları görülmektedir. Cezaevinde bulunanlara yaklaşım tarzı olarak suçluyu değil suça neden olan sorunlara odaklanılması gerektiği anlaşılmıştır. Kişinin rahatsızlık duyduğu uygulamalardan kaçınıldığı, buna karşın onları motive edici, güçlendirici ve teskin edici uygulamaların seçildiği ifade edilmiştir. Ayrıca kişileri rehabilite etme noktasında, kişilerin aşkın gücünün kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmanın beşinci amacına yönelik analizler, kurumlarda yapılan manevi destek hizmetlerine yöneliktir. Bu analizlerin sonuçlarına göre, uygulamalar iki başlık altında toplandı. Bu başlıklar manevi ve dini destek uygulamaları diye adlandırıldı. Manevi destek uygulamalarında uygulayıcıların, manevi destek uygulamaları altında dini/dini olmayan sorunlarla ilgilendiği anlaşılmaktadır. Bunlar evlilik, boşanma, şiddet gibi sorunlardan oluşmaktadır. Ayrıca, kişilerin motivasyonunu korumak veya kişileri güçlendirmek için çeşitli faaliyetlerde (spor, oyun oynama

vb.) bulunabilmektedir (Canda ve Furman, 2010). Dini destek uygulamalarında, uygulayıcıların, daha çok din hizmetleri verdikleri anlaşılmaktadır. Uygulayıcılar, bu uygulamaların bireyleri motive ettiğini ve hayata bağlanmada önemli bir unsur olduğunu ifade etmişlerdir (Hökelekli, 2006: 234; Hökelekli, 1993: 143; Bayraktar, 1987: 23-24; Kozan, 2012).

Araştırmanın altıncı amacına yönelik analizler, uygulayıcıların manevi destek hizmetlerinin daha iyi şartlarda sağlanmasına yönelik önerilerden oluşmaktadır. Uygulayıcıların önerileri daha çok iki başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar, eğitim boyutu ve hukuki boyuttur. Eğitim boyutu başlığı altında uygulayıcıların, gerekli eğitimleri almasına yönelik önerilerden oluşmaktadır. Ayrıca uygulayıcılar, kurumlarda çalışan uygulayıcıların manevi destek hizmetleri ile ilgili kendilerini geliştirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Hukuki boyutta ise manevi destek hizmetleri ile ilgili yapılan düzenlemeler ve yeniliklerin çoğu zaman uygulamaya geçirilmediği söylenmiştir. Ayrıca bazı uygulayıcılar, kurumlarda yapılan manevi destek hizmetlerinden iyi sonuç alınabilmesi ve hizmetin devamlılığı için “takip sisteminin” geliştirilmesinin gerekliliği üzerine durmuştur. Böylece kişi, kurumdan (özellikle cezaevi ve hastane gibi) ayrıldıktan sonra da takibi sağlanarak sorunlar tekrar etmeden müdahale edilebilir hale gelebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E. (2014), *Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler*, SABEV, Yayın No: 51, Ankara.
- Armaner, N. (1973), *Psikopatolojide Dini Belirtiler*, Demirbaş Yayınları, Ankara.
- Atakan, S.A. (1989), “Gençlikte Kimlik Sorunlarına Dair Yönelik Rehberlik Hizmetleri, Yüksek Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı”, 20-28 Mayıs 1987, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Baldacchino, D. ve Peter D. (2001), “Spiritual Coping Strategies: A Review of the Nursing Research Literature, *Journal of Advanced Nursing*,” Vol: 34, No: 6, 833-841.
- Bayraktar, M. (1987), *İslam İbadet Fenomenolojisi*, Akçağ Yay., Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., E. K. Çakmak, Ö. E. Akgün, Ş. Karadeniz, F. Demirel; (2016), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 20. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Canda, E. R. ve L. D. Furman; (2010), *Spiritual Diversity in Social Work Practice (2nd ed.)*, New York, Oxford University Press.
- Cascio, T. (1998), “Incorporating Spirituality Into Social Work Practice: A Review of Whatto Do”, *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 523- 531.
- Creswell, J.W. (2015), *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları: Araştırma Deseni* (Çeviri editörü: Selçuk Beşir Demir), Eğiten Kitap Yayınları, Ankara.
- Eck, B. E.; (2002), “An exploration of the therapeutic use of spiritual disciplines in clinical practice. *Journal of Psychology and Christianity*”, Yıl: 21 Sayı: 3, 266–280.
- Ekşi, H., Ç. Kaya, ve Çiftçi M. (2016), “Maneviyat ve Psikolojik Danışma”, Editörler: EKŞİ, Halil ve Çınar Kaya, *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 13-28
- Fallot, R. D.; (2001), “Spirituality and Religion in Psychiatric Rehabilitation and Recovery From Mentalness”, *International Review of Psychiatry*, Vol: 13, 110–116.
- Gilbert, P. (2006), *Breathing Out- Breathing In, Reaching the Spirit: Social Perspectives Network*, London, SPN StudyDaypaper nine.

- Hill, P. C., K. I. Pargament; (2003), "Advances in The Conceptualization and Measurement of Religion and Spirituality", *American Psychologist*, Vol: 58, 64–74.
- Hill, P. C., Pargament, K. I., Hood, R. W., McCullough, M. E., Swyers, J. P., Larson, D. B. & Zinnbauer, B. J. (2013). *Din Ve Maneviyatı Kavramlaştırma: Birleşme ve Ayrılma Noktaları*. (Çev.: Kimter, N.), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3, 85-118.
- Hodge, D.R. (2005), "Spiritual Life maps: A Client-Centered Pictorial Instrument For Spiritual Assessment, Planning, and Intervention", *Social Work*, Vol: 50, No: 1, 77-87.
- Holland, T. P.; (1989), "Values, Faith and Professional Practice, Social Thought", Vol: 15, No: 4, 28-40.
- Hökelekli, H. (1993), *Din Psikolojisi*, Ankara, TDV Yayınları.
- Hökelekli, H. (2006), *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, İstanbul, Dem Yay.
- Kararımak, Ö.; (2004), "Tinsel Anlayışın Psikolojik Danışmadaki Rolü", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 22, 45-55.
- Kartopu, A. (2009), *Dinler Tarihinde Dinlerin Tarifıyla İlgili Farklı Görüşler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kozan, L. (2012), *Korunmaya Muhtaç Çocukların Din Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köylü, M. (2016), "Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun Örneği", Editörler: Ayten, A., M. Koç, N. Tınaz, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, Cilt-I (65-99), Dem Yayınları, İstanbul.
- Larimore, W. L., M. Parker ve M. Crowther; (2002), "Should Clinicians Incorporate Positive Spirituality Into Their Practices? What Does the Evidence Say?", *Annals of Behavioral Medicine*, Vol: 24, No: 1, 69–73.
- Linda, K. George, David B. Larsons, Harold G. Koeing ve E. Michael; (2000), " Spirituality and Health: What We Know, What We Need To Know", Mc Cullough *Journal of Social and Clinical Psychology*; Spring; Vol: 19, No: 1, 102-116.
- Mackinlay E. (2004), "The Spiritual Dimension Of Ageing." Editör: Albert Jewell, *Ageing, Spirituality and Well-Being*, Jessica Kingsley Publishers, England, 72-85.
- Mathews, I.; (2009), *Social Work and Spirituality*, Exeter, Learning Matters.
- Mcmahon, B. T. ve H. C. Biggs; (2012), "Examining Spirituality and Intrinsic Religious Orientation as a Means of Coping With Exam Anxiety", *Journal Vulnerable Groups&Inclusion*, Vol: 3, No: 1. 1-21.
- Miller, W. ve C. Thoresen; (2003), "Spirituality, Religion, and Health: An Emerging Research Field", *American Psychologist*, Vol: 58 No: 1, 24-35.
- Özdoğan, Ö. (2010), *İsimsiz Hayatlar Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma ve Öze Dönüş*, 4. Baskı, Ankara, Özden Öze Yayınları.
- Plumb, A.M. (2001), "Spirituality and Counselling: Are Counsellors Prepared to Integrate Religion and Spirituality into Therapeutic Work with Clients?", *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, Vol: 45, No: 1, 1–16.
- Richards, P. S. ve A. E. Bergin; (2011), *A Spiritual Strategy for Counseling and Psychotherapy*, Washington DC, American Psychological Association.
- Saad, M. ve R. Medeiros; (2012), "Spiritual-Religious Coping –Health Services Empowering Patients' Resources", *Complementary Therapies for the Contemporary Healthcare*, Vol: 7, 127-144.
- Schlauch, C. R.; (1985). "Defining Pastoral Psychotherapy", *Journal of Pastoral Care*, Vol: 39, No: 3, 219–228.

- Seyyar, A. (2010), *Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım*, İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Sheafor, B. W. ve C. J. Horejsi; (2014), *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*, Çev. Editörü: ÇİFTÇİ, Durdu Baran, Ankara, Nika Yayınevi.
- Slay, G. (2007), "Let's Get Spiritual", *Mental Health*, Vol: 11, No: 4, 26-28.
- Şimşek, H. ve Yıldım A. (2013), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Şirin, T. (2013), *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncay, T. (2007), "Kronik Hastalıklarla Baş etmede Tinsellik", *Sağlık ve Toplum Dergisi*, Yıl: 17, Sayı: 2, 13-20.
- Wagler, Martin; (2007), "Listening to Our Stillness: Giving Voice to Our Spirituality (Spirituality And Clinical Practice)" Editörler: COATES, J., J. R. Graham, B. Swartzentruber ve B. Ouellette, *Spirituality and SocialWork: Selected Canadian Readings*, Toronto, Canadian Scholars' Press, 135-142
- Waring, N.; (2000), "Can Prayer Heal?", *Hippocrates*, Vol: 14, 22-24.
- Wise, C.A. (1951), *Pastoral Counseling: It's Theory and Practice*, Harper&Brothers Puhlishers, New York.